

МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ГРУП КРАЇН, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

М. С. Пасмор
аспірант

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
pasmor.m@gmail.com

У даній статті представлені результати дослідження питання перспектив розвитку міжнародних інтеграційних об'єднань країн, що розвиваються, на прикладі БРІКС. У час геополітичних змін дана тема набуває особливого значення, адже саме дані міжнародні структури мають змогу змінити світову архітектуру. Сценарії розвитку можуть бути різні та суперечливі, але саме країни, що розвиваються, можуть стати поштовхом для побудови нового світового порядку. Група країн БРІКС є яскравим прикладом змін у сучасних міжнародних економічних відносинах, і саме тому буде доцільним схарактеризувати світогосподарські перетворення з цього боку.

Ключові слова: БРІКС, економічна інтеграція, країни, що розвиваються, міжнародні економічні відносини.

ВОЗМОЖНЫЕ СЦЕНАРИИ ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ГРУПП РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН

В данной статье представлены результаты исследования вопроса перспектив развития международных интеграционных объединений развивающихся стран на примере БРИКС. Во время геополитических изменений данная тема приобретает особое значение, ведь именно данные международные структуры могут изменить мировую архитектуру. Сценарии развития могут быть различные и противоречивые, но именно развивающиеся страны могут стать толчком для построения нового мирового порядка. Группа стран БРИКС является ярким примером изменений в международных экономических отношениях, и именно поэтому будет целесообразным охарактеризовать мирохозяйственные преобразования с этой стороны.

Ключевые слова: БРИКС, экономическая интеграция, развивающиеся страны, международные экономические отношения.

POSSIBLE SCENARIOS INTEGRATION OF DEVELOPING COUNTRIES

This paper accounts for the problem of the prospects of international integration associations in developing countries on the example of BRICS. Within the time of geopolitical change this problem is one of particular importance, because this international structures can change the global architecture. Development scenarios can be different and inconsistent, but developing countries can become an impetus for building a new world order. BRICS is a clear example of change in modern international economic relations and that is why it will be appropriate to describe the world economy transformation from this side.

Key words: BRICS, economic integration, developing countries, international economic relations.

Постановка проблеми. В умовах сучасних геополітичних змін та перетворень особливу актуальність здобуває питання розвитку інтеграційних об'єднань, до яких входять країни, що розвиваються. Адже саме вони можуть стати поштовхом до подолання багатьох міжнародних економічних проблем. Ми пропонуємо розглянути в рамках даного питання саме таке об'єднання, як БРІКС, адже воно у даній сфері є новим та унікальним як за своїм виникненням, так і розвитком, а про перспективність свідчить прогресуючий розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах різних сучасних, провідних авторів досліджується дана тематика, серед них можна відзначити В.М. Давидова, Джима О'Нілла, Пітера Хавліка, А. Н. Фоміна, Б. А. Хайфеца та інших. У вітчизняній науці даним питанням займалися такі вчені, економісти, аналітики, як А. А. Архангельська, А. П. Голіков, Н. А. Казакова, В. І. Сідоров, А. С. Філіпенко та інші. Але тема є настільки широкою та багатогранною, що багато питань є поки що не вивченими, що і пояснює актуальність.

Формулювання цілей статті. Основною метою даного наукового дослідження є розробка імовірних сценаріїв розвитку функціонування групи БРІКС як прикладу об'єднання країн, що розвиваються.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Кожне інтеграційне об'єднання має свої спрямовані цілі, перспективи кооперації, розвитку та підвищення на рівні міжнародних економічних відносин. Так, достатньо нейтральними формами є великі діалогові майданчики типу СНД (Співдружність незалежних держав), ШОС (Шанхайська організація співробітництва) або ЛАД (Ліга арабських держав), навколо яких будується та чи інша економічна інфраструктура, але вона має лише обслуговуючий характер [2, с. 247]. Основною метою даних об'єднань є вплив і транслявання консолідованих думок з приводу економічних викликів у міжнародні інститути.

Як стверджує група вчених під керівництвом проф., доктора географічних наук А. П. Голікова та доктора економічних наук О. А. Довгаль у своєму дослідженні, економічні альянси створюються в першу чергу для пошуку відповідей, на що стоять перед його членами внутрішні виклики, надаючи найбільше значення економічному розвитку своїх членів шляхом створення інструментів синхронізації економічної діяльності, у тому числі торгового та митного регулювання [2, с. 250]. Прикладом таких альянсів слугують регіональні зони вільної торгівлі: ЄАЕС, НАФТА і МЕРКОСУР. Альянси типу АСЄАН і Східноафриканського співтовариства дозволяють

не тільки вирішувати проблеми внутрішнього розвитку, але і піднімати на міжнародному рівні питання регіонального масштабу. Європейський союз розвивається за дещо іншим, відмінним сценарієм, який для відповіді на численні внутрішні і зовнішні виклики активно розвиває інтеграцію як за політичним, так і за економічним напрямом.

В умовах розвитку сучасних міжнародних економічних відносин існують питання глобального характеру, подолати котрі самостійно країни не здатні ні технологічно, ні економічно, ні інституційно. Більше того, постала реальна необхідність світового порядку на рівні взаємодії об'єднань країн. Очевидно, що в цих умовах трансформації почне відбуватися переоформлення альянсів та інтеграційних груп. Їх успішність буде залежати в тому числі і від того, наскільки корпоративні гравці, які є безпосередніми акторами економічного життя, будуть інтегровані в системи прийняття рішень і формулювання повістки.

Беручи до уваги той факт, що БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР) знаходиться на стадії свого активного формування, нам здається доцільним використання сценарного методу дослідження, в рамках якого будуть розглянуті різні ступені політичної та економічної інтеграції БРІКС в умовах глобальних викликів. Виходячи із логіки та аналізу інших інтеграційних структур та їх сучасного стану, вельми імовірно, що відбудеться зміна суб'єктів міжнародних економічних відносин, тому ми вважаємо перспективним спрогнозувати та проаналізувати можливі типи реакцій на глобальні зміни. Таким чином, питання прагнення до реінтеграції, кооперації інтеграційних груп є дуже актуальним питанням для дослідження.

Отже, згідно із теорією розвитку, якої ми схильні дотримуватись, імовірні наступні сценарії розвитку групи країн БРІКС:

1. Залишатися в статусі «клубу держав, що розвиваються», існуючого для обговорення глобального порядку, формульовані в інших країнах і наднаціональних об'єднаннях. Але разом з тим, користуючись сучасною міжнародною геополітичною ситуацією, розширювати свій вплив на світовий порядок денний.

2. Абсолютно об'єктивним є також варіант посилення економічного зростання і взаємної торгівлі країн БРІКС шляхом активізації економічної інтеграції, за допомогою побудови повноцінного економічного союзу, який за рахунок розвитку внутрішньої економічної потужності зможе шукати відповіді на виклики, що стоять перед країнами. А також посилювати сферу впливу через надінтеграційний феномен та контроль за допомогою взаємної залежності країн, що входять до різних інтеграційних об'єднань [3].

Кожен сценарій відрізняється тим чи іншим набором реалізованих інтеграційних ініціатив. Серед яких слід відзначити такі, як, наприклад, введення безвізового режиму між країнами, створення наднаціональних органів, що мають пріоритет перед національними, спільне вирішення питань безпеки та ін-

теграцію навколо себе регіонів. Також слід відмітити такі економічні механізми, як зняття торговельних бар'єрів, забезпечення більшої зв'язності ринків товару, праці, капіталу, створення наднаціональних органів і зон вільної торгівлі з іншими країнами.

В умовах сучасних кризових явищ, а також потреби у зміцненні структури міжнародних економічних відносин та лідерства або ж координації відбувся глобальний вихід із зони комфорту. Саме тому існує теорія про те, що БРІКС так і може залишитись клубом країн, що розвиваються [3]. Об'єднання, що були раніше пріоритетними та займали лідируючі позиції, трансформувалися в одні з багатьох голів міжнародних відносин. За цим сценарієм кожна країна-член БРІКС імовірно стане захищати свої національні економічні інтереси і братиме участь у більш широкому наборі регіональних та міжнародних майданчиків, альянсів і клубів.

При цьому, на нашу думку, у зв'язку із протекціонізмом та захистом національних економік та ринків БРІКС погіршуватиметься економічна ситуація у світі. Таким чином, дотримуючись позицій економічної теорії згідно із дослідженням доктора економічних наук, професора Є. М. Воробйова, місцеві економіки залишаться ресурсоемними і залежними від запозичених інновацій та інститутів [1, с. 129].

Якщо розглянути схематичне зображення даної теорії на рис.1, то очевидно, що ми передбачаємо два основні імовірні варіанти розвитку групи країн БРІКС: в якості клубу, альянсу чи союзу, об'єднання.

В умовах сучасних кризових явищ, а також потреби у зміцненні структури міжнародних економічних відносин та лідерства або ж координації відбувся глобальний вихід із зони комфорту. Саме тому існує теорія про те, що БРІКС так і може залишитись клубом країн, що розвиваються. Об'єднання, що були раніше пріоритетними та займали лідируючі позиції, трансформувалися в одні з багатьох голів міжнародних відносин. За цим сценарієм кожна країна-член БРІКС імовірно стане захищати свої національні економічні інтереси і братиме участь у більш широкому наборі регіональних та міжнародних майданчиків, альянсів і клубів [3].

При цьому погіршуватиметься економічна ситуація у світі, що буде підштовхувати країни БРІКС до захисту національних ринків і протекціонізму. Місцеві економіки залишаться ресурсоемними і залежними від запозичених інновацій та інститутів.

Також посиленням даної ситуації може послугувати стриманість ЄС та НАФТА щодо відносин із Росією в контексті глобальних змін. Таким чином може демонструватись пробуксовка та неефективність двосторонніх відносин між даними інтеграційними об'єднаннями, незважаючи на перспективність їх взаємодії. Отже, санкції до однієї з країн-членів мають значний вплив на розвиток всього інтеграційного об'єднання, а це означає нівелювання очікуваних результатів у питанні впливу на глобальному, геополітичному рівні.

Відмова національних урядів від передачі якого-небудь обсягу політичного та економічного суверенітету і заплутаність системи зовнішніх зобов'язань кожної з країн призвели до того, що постійні наднаціональні органи так і не будуть сформовані, і БРІКС буде продовжувати існувати у вигляді періодичних зустрічей та самітів лідерів із суспільних питань. При цьому кожна з них буде прагнути знайти відповіді на загальносвітові економічні виклики самостійно або через існуючі міжнародні майданчики, і єдиним значущим інструментом економічної інтеграції стане Банк розвитку БРІКС, який, тим не менше, буде використовуватися здебільшого для фінансування окремих проектів.

За даним сценарієм розширення БРІКС так і не відбудеться, і багато країн, які розглядалися як кандидати на вступ до альянсу, створять свої клу-

би, наприклад, MINT, CIVETS, Тюркський союз, Боліваріанський альянс і багато інших [3].

Ключовим викликом в даному сценарії стає необхідність подолати внутрішні суперечності: конкуренцію в ряді регіонів, історичні суперечки про кордон (у першу чергу, між Індією і Китаєм) і неготовність ділитися навіть частиною суверенітету на користь інтеграційного об'єднання. Хоча наявність однакових проблем у декількох країн не означає, що вони сприймають ці проблеми як загальні.

Даний розвиток подій є інерційним і саме тому реалістичний, хоча ми дотримуємось думки, що він не дозволяє у повній мірі розкрити потенціал п'ятірки країн БРІКС.

За іншим, другим, сценарієм лідери п'ятірки виб-
рали стратегію національного економічного роз-

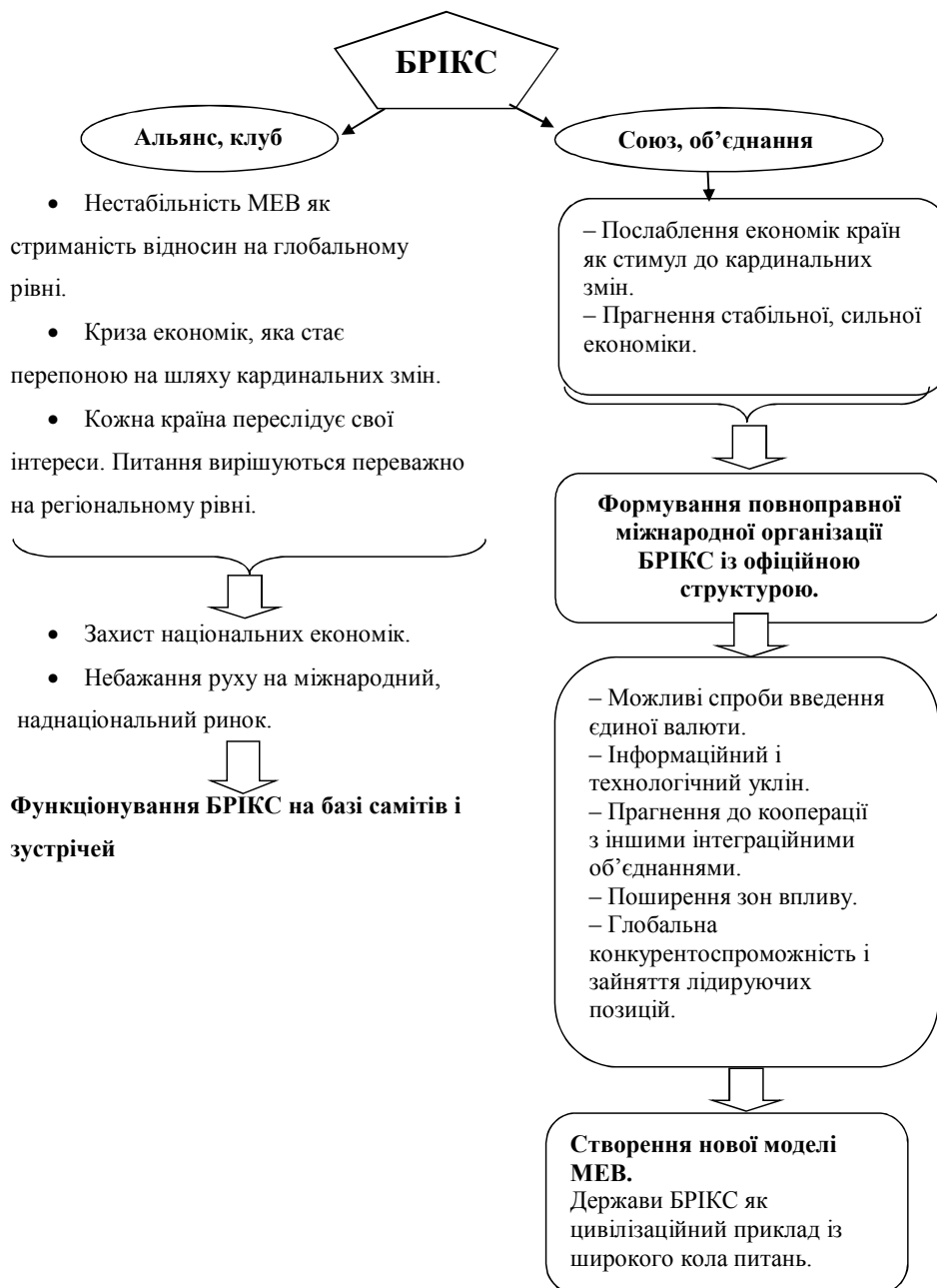

Рис.1. Схема сценаріїв розвитку країн БРІКС
Розроблено автором

витку через розвиток інтеграції. У цьому випадку формалізація БРІКС стала лише додатком до економічного розвитку, і країни-учасниці дотримуються парадигми, що сильна і стійка економіка зможе подолати виклики будь-якого порядку [3]. Вельми імовірно, що п'ятірка, створивши численні інститути підтримки та взаємодії бізнесу, перетвориться на потужний економічний союз. Країни БРІКС увійдуть у топ-10 взаємних торговельних партнерів і встануть на шлях створення єдиної валюти.

Особливість цього підходу полягає в цілеспрямованому спільному розвитку інноваційного потенціалу п'яти країн, з урахуванням сформованих особливостей національних технологічних екосистем, з істотним фокусом на «інновації в основі піраміди».

У цьому разі у своєму інноваційному розвитку країни БРІКС будуть орієнтуватись не на технологічну гонку на розвинених ринках, а на вирішення нагальних внутрішніх ресурсних, екологічних, соціальних проблем, включаючи «точне землеробство», «точне виробництво», інструменти соціального бізнесу і т.д. Створювані технології знаходять широкий попит на ринках, включаючи найбідніші країни, і стимулюють сталий соціально-економічний розвиток у світі. Ці технології також починають проникати на верх піраміди, на розвинені ринки, що призводить до виникнення глобальної технологічної екосистеми, альтернативної до теперішнього часу і заснованої на концентрації НДДКР у країнах Заходу і Японії [4]. Таким чином БРІКС створить свій зовнішньополітичний порядок денний із іншими блоками та окремими країнами. Країни БРІКС будуть здійснювати єдину зовнішньоторговельну політику з тисячами загальних торгових будинків по всьому світу. І також, на нашу думку, буде продуктивним та логічним створення єдиного органу планування і прогнозів, який буде мати за свою мету поєднання компетенції та виробничої потужності країн БРІКС в комплексних довгострокових стратегіях.

Таким чином, за результатами проведеного нами дослідження, ми дотримуємось думки про те, що найважливішим показником розвитку БРІКС стане його глобальна конкурентоспроможність. Водночас саме БРІКС перетворюється на основного агента щодо вирішення проблем країн, що розвиваються.

За цим сценарієм постійно зростатиме щільність контактів між країнами — економічних, цифрових, культурних, освітніх, суспільства країн БРІКС вчатись проектувати спільне майбутнє для всього

світу. Компанії з Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР реалізують проекти розвитку глобального масштабу. Таким чином все більше підсилюється економічна міць об'єднання.

Мета поглиблення інтеграції, імовірно, не призведе до її розширення, і замість включення кожна країна-учасниця стає технологічним і економічним лідером в навколишньому її регіоні, беручи на себе відповідальність за розвиток складових його країн. Кожна країна буде мати свої делеговані їй питання та проблематику. Згідно із цією перспективою розвитку, держави БРІКС перетворяться на цивілізаційні зразки з широкого спектру ключових питань. Моделі поведінки та розподілу суспільного багатства, моделі освіти та державного управління, бізнес-практики та охорону здоров'я, практики сталого розвитку інтегровані в будь-які проекти країн БРІКС.

Хоча ми розуміємо та припускаємо, що в умовах сучасної міжнародної ситуації можливий сценарій виходу країн з групи. Як, наприклад, Бразилії. На даний час у цій країні проходить зміна державного правління, а це свідчить про те, що за умовою повороту курсу на внутрішній ринок та протекціоністські форми може стати питання виходу даної країни з групи. Але, на нашу думку, і за цими умовами має перспективи успішної діяльності, адже існують інші країни-претенденти на вступ до групи, а також Бразилія не є локомотивом об'єднання, хоча на даний час і відіграє достатньо важливу роль.

Ми дотримуємось думки, що крім властивих внутрішніх викликів БРІКС має змогу створити нову модель міждержавних відносин і дієву систему стримувань і противаг такого масштабу — цей сценарій інтегрує виклики та можливості попередніх сценаріїв [3]. Отже, БРІКС в такому вигляді і успішна реалізація всіх планів і теорій залежатиме від здатності країн БРІКС спроектувати спільне майбутнє.

Висновки. Розглянуті нами вище сценарії є граничними. Враховуючи масштаб глобальних викликів, перешкод всередині БРІКС, складну країнову динаміку і складний простір пошуку консенсусу, ми схильні вважати, що траєкторія руху БРІКС буде включати в себе ті чи інші елементи з усіх сценаріїв, і тільки тоді буде імовірним сталий розвиток даної групи. Побудова ефективної системи стримань та противаг є на даний час однією з профілюючих цілей розвитку групи країн, що розвиваються, на прикладі країн об'єднання БРІКС.

Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.

Література:

1. Воробьев Е.М. Экономическая теория : учебное пособие / Е.М. Воробьев. — Фортуна - пресс, 2000. — 410 с.
2. Голіков А. П. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. П. Голіков О. А. Довгаль. — Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2015. — 464 с.
3. Офіційний сайт журналу БРІКС [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.bricsmagazine.com>
4. Офіційний сайт газети Financial times [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ft.com>